

Timo Purjo

Itsekeskeisyydestä tarkoitukskeskeisyyteen

Viktor Franklin filosofian herättämiä ajatuksia
ihmisenä olemisesta

Itsekeskeisyydestä tarkoitukskeskeisyyteen

Timo Purjon muita Viktor Franklin tarkoituskeskeistä filosofiaa ja teoriaa sekä logoterapiaa käsitteleviä kirjoja:

- Mielekäs, merkityksellinen ja tarkoituksellinen elämä. Perustana Viktor Frankl'n ajattelu. 2. laajennettu painos. 2016.
- Arvot ovat ihmisen toiminnan perusta. 2014.
- Viktor Franklin logoteoria – tie arvopitoiseen ja tarkoituksentäyteiseen elämään. 2012.
- Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen ihmisyyteen – Eksistentiaalis-fenomenologinen ihmiskäsitys elämäntaidollis-eettisen nuorisokasvatuksen perustana. Väitöskirja. 2010.

Timo Purjon toimittamia aihepiiriin liittyviä kirjoja:

- Kärsimyksestä rakkauteen. Viktor Frankl Institute Finlandin tutkimuksia 2. 2017.
- Kärsimys ja kuolema elämän tarkoituksen kirkastajina. Viktor Frankl Institute Finlandin tutkimuksia 1. 2015.
- (yhdessä Pyry Hannilan kanssa) Tarkoituskeskeisyys nuorten itsemurhien ehkäisyssä. 2014.
- (yhdessä Heini Lesojeffin, Maria Tervahaudan ja Kalle Videnojan kanssa) Kasvatus arvoihin – arvoa kasvatukseen. 2013.

Lisää aihepiiriin liittyviä kirjoja, joiden kirjoittamisessa tai toimittamisessa Timo Purjo on ollut mukana

- www.logoteoria.net/kirjat-ja-artikkelit

Timo Purjo

**Itsekeskeisyydestä
tarkoitukskeskeisyyteen**

-

**Viktor Franklin
filosofian herättämiä
ajatuksia ihmisenä
olemisesta**

© 2018 Timo Purjo

Kustantaja: BoD™ – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-0239-0

Miksi tämä kirja?

Ryhdyin kirjoittamaan blogitekstejä tammikuussa 2011, eli heti sen jälkeen, kun olin väitellyt filosofian tohtoriksi. Väitöstutkimuksessani käsittelin nuorten väkivallattomuuskasvatusta Lauri Rauhalan ja Viktor Franklin filosofioiden perustalta. Tavoitteeni oli tieteellistä sitä kasvatusteoriaa, jota olin kehittänyt ja soveltanut käytännön nuorisokasvatustoiminnassani vuodesta 1996 lähtien. Keskeisiksi väitöstutkimukseni aihealueiksi muodostuivat filosofinen holistinen ihmiskäsitys, ihmisen henkiset kyvyt, kasvatusta henkisenä ja eettisenä kasvuna, henkiset ja eettiset arvot sekä oman elämän tarkoitusten etsimisen, löytämisen ja toteuttamisen keinot. Oivalsin, että perustana kasvatuksessa – oli kyse nuoren kasvun tukemisesta ja ohjauksesta tai aikuisen oman henkisen kasvun edistämisestä – on aina oltava tietoinen kannanotto sekä kasvatuksen ihmiskäsitykseen, arvojen olemukseen että kasvatuksen päämääriin. Väitöstutkimuksessani tarkastelemani Rauhalan ja Franklin filosofiat perustuvat ihmiskäsitykseen, jonka mukaisesti ihminen on varsinaisimmin henkiseen ja eettiseen kasvuun kykenevä, arvotajuntansa kautta objektiivisiin arvoihin yhteydessä oleva sekä arvokkaaseen ja hyvään tähtäävä olento. Tämän ihmisyyden ihanteen perusteella selkeni samalla ikään kuin automaattisesti myös nuoren kasvatuksen ja aikuisen itsekasvatuksen suunta ja päämäärä.

Tutkiessani Rauhalan ja Franklin filosofioita oivalsin myös, että logoterapeuttinen ihmisten auttamistoiminta on ennen kaikkea kasvatusta – onhan siinä kyse ihmisen henkisestä kasvusta kohti arvopitoisempaa ja tarkoituksentäyteisempää elämää. Tai, kuten tämän teoksen nimessä ilmaisen, matkasta itsekeskeisyydestä kohti tarkoitukskeskeisyyttä. Eli elämän keskiössä ei olisikaan pelkästään pyrkimys oman hyvän maksimointiin, vaan sen lisäksi suuntautuminen myös kohti toisten ja kaikkien yhteistä hyvää. Kuten Viktor Frankl on eri tavoin ilmaissut koko elämänsä ajan (1905–1997), yhteisen hyvän edistäminen elämän tarkoituksena ja päämääränä on ainoa mahdollinen reitti oman elämän hyvyydelle ja onnellisuudelle.

Olen tähän kirjaan koonnut noin kolmasosan niistä artikkeleista, joita olen vuosien varrella julkaissut kolmessa eri blogissa. Uskon, että ne ovat sekä aikaa kestäviä eli edelleen ajankohtaisia että samalla laajaakin lukijakuntaa kiinnostavia. Yritin ensin ryhmitellä tekstejä jonkinlaisiksi yhtenäisiksi osioiksi, mutta lopulta koin sen jollain tavalla mahdottomaksi ja viime hetkellä luovuin myös sisällysluettelon laatimisesta. Kukin teksti alkaa omalta sivultaan, joten kirjaa selailemalla löytää artikkelien otsikot melko vaivattomasti. Otsikko ei kuitenkaan aina anna mitenkään tyhjentävää kuvaa artikkelin sisällöstä. Siksi en voikaan antaa sinulle rakas lukija muuta ohjetta kuin että aloitat jostain kohdasta ja luet niitä yksi kerrallaan. Ehkä huomaat lopulta lukeneesi vaikka kaikki.

Toivotan sinulle antoisia lukuhetkiä!

Elämä kysyy, ihminen vastaa

Elämä kysyy meiltä joka hetki mihin suuntaan haluamme kulkea ja miten voimakkaasti sitä tahdomme. Itse olen esimerkki riippuvuusherkästä ihmisestä. Olen kuitenkin voinut täysin vapaasti valita ja päättää, mistä olen riippuvainen. Vai olenko ylimalkaan negatiivisesti riippuvainen jostain vai harrastanko positiivisesta jotain. Harrastamisella tarkoitan harrasta suhtautumista, kiinnostusta, omistautumista ja sitoutumista johonkin asiaan, ihmiseen jne. 40 ensimmäistä ikävuottani olin riippuvainen isäni elämälleni kirjoittamasta käsikirjoituksesta. Siihen liittyen työ oli elämäni keskiössä jopa niin, että hylkäsin itseni. Sen jälkeen olen kohta parikymmentä vuotta harrastanut ihmisyyttä ryhtyen etsimään sitä sekä itsestäni että maailmasta. Tällaista harrastuneisuutta en voi pitää millään tavalla kielteisenä, vaikka se on vaikuttanut myös nykyisen ammattini valintaan sekä saanut minut ryhtymään sen ohessa myös tutkijaksi.

Jokainen elää siis tänäänkin loppuelämänsä ensimmäistä päivää. Vaikka menneisyydestään ei pääsekään eroon, on meillä kaikilla mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä tänä päivänä valinnoillamme ja ratkaisuillamme siirrämme menneisyyteemme. Tallennammeko sinne jotain arvokasta vai jotain arvotonta. Mitä enemmän ryhdymme kerryttämään arvokkaita kokemuksia menneisyyden kokemus-varastoomme, sitä valoisammaksi maailmankuvamme muuttuu. Vähitellen menneisyyden arvottomat kokemukset vajoavat niin syvälle,

etteivät ne enää jatkuvasti vaikuta nykyiseen elämäämme sitä varjostaen. Muutos on siis mahdollinen ja oikea ajankohta sen toteuttamisen aloittamiseen on tänään.

Ihmisen sisäinen vapaus, kokemusten maailma, on jotain, mitä kukaan ei voi ottaa pois. Sen avulla voi myös hallita ulkoista maailmaa, vaikka se vaikuttaisi kuinka synkältä tahansa. Toisin sanoen, vaikkei elämää voi sinänsä hallita, voi hallita omaa sisäistä suhtautumistaan siihen. Vaikka ulkona olisi kuinka pimeää, voi sisällä loistaa kirkas valo.

Ihmettelen jatkuvasti sitä kohtaloon uskoa, johon törmään joka puolella ja mitä erilaisimmissa asiayhteyksissä. Ikään kuin ihminen ei voisi millään tavalla vaikuttaa omaan elämäänsä, vaan ajautuisi virrassa kuin ajopuu ties minne. Kuka on määrätty juuttumaan patoon, kuka uppoamaan pohjaan uppotukiksi, kuka ajautumaan jonnekin autiolle rannalle, kuka äärettömälle ulapalle. En usko tähän enkä tietysti voikaan, koska olen kasvatuksen harrastaja uskoen siis ihmisen kasvun ja kehittymisen mahdollisuuksiin. Sekä ihmisen oman tahdon ja sen voiman merkitykseen siinä, miten virroista selviämme ja minne niistä huolimatta tai niiden avulla suuntaudumme.

Ihminen on erityistä ihmisyyttä

Erik Ahlmanin (1892–1952) kuoleman jälkeen ilmestynyt Ihmisyyden probleemi -teos (1953) on hänen ihmisyyttä, arvoja ja moraalia koskevan tuotantonsa eräänlainen huipentuma. Ahlmanilta paljon vaikutteita ottaneen, mutta tätä arvostetumman ja näkyvämmän Sven Krohnin (1903–1997) pääteos oli puolestaan Ihminen, luonto ja logos (1981). Hänen myöhäistuotantoonsa kuuluva Etsin ihmistä (1996) on ehkä sittenkin tärkeämpi.

Mitä erityistä ihmisessä on varsinkin eläimiin verrattuna? Ahlman luonnostelee kysymystä vertaamalla hevosta ja ihmistä toisiinsa. Sivumennen sanoen, kerroin 50-vuotishaastattelussa suunnittelevani väitöskirjaa, jossa vertailisin hevosten ja ihmisten laumakäyttäytymistä toisiinsa erityisesti väkivaltarikoksista tuomittujen nuorten aikuisten auttamistoiminnan yhteydessä. Ahlmania en silloin ollut lukenut, mutta olin tehnyt vankityötä useita vuosia ja toisaalta kuunnellut vaimoni kertomaa hevosten käyttäytymisestä.

Ahlman toteaa, että ihminen voi olla enemmän tai vähemmän ihminen, kun taas hevonen on biologisena tosiasiana hevonen ja sillä siisti. Ihminen ei ole vain tosiasia, vaan hän on myös päämäärä. Ihminen voi tietysti vain vegetoidakin, oleilla maailmassa – ajelehtia ja ”hengailia” päämäärättömästi kuin peräsimetön laiva tai laiva

ilman kapteenia aavalla merellä. Ihmisen olemassaolon tarkoitus on kuitenkin paljon enemmän. Ihmisen on tarkoitus tulla ihmiseksi, joka on ihmisyyttä tai inhimillisyyttä.

Ihminen on tietysti myös tosiasia, mutta lisäksi ihmisyyteen kuuluu velvoite ja vaatimus kehittyä ja kasvaa inhimilliseksi. Yksinkertaisia tapa ajatella inhimillisyyttä on pohtia, mikä kaikki on epäinhimillistä ja siten selkeästi jotain muuta kuin inhimillisyyttä. Kun vaadimme inhimillistä kohtelua tai inhimillisiä olosuhteita joillekin ihmisille tai useimmiten joillekin ihmisryhmille, ajattelemme useimmiten vain epäinhimillisyyden poistamista tai vähentämistä. Ajattelutapa on kuitenkin hyvin suppea. Hedelmällisempää ja eettisempää on pohtia ihmisen ihannetta ja siihen olemuksellisesti kytkeytyviä arvoja.

Sven Krohn puhuu ”ydinihmisestä” tai ”varsinaisesta minästä”, jotka kuulostavat minulle jonain turhan mystisenä. Ikään kuin ihminen olisi jonkinlainen moneen osaan jakautunut persoonallisuus, josta itselleni herää mielikuva jopa mieleltään sairastuneesta ihmisestä. Näistä minun mielestäni hieman harhaanjohtavista ja siksi epäonnistuneista käsitteistä huolimatta Krohn on ihmisyyden ytimessä – josta olisikin parempi puhua selkeyden vuoksi – todetessaan, että siihen kuuluu keskeisesti omatunto ja toisaalta hyvyyden, totuuden ja kauneuden arvot. Viktor E. Frankl määrittelee omantunnon nimenomaan ihmisen sellaiseksi olemukselliseksi osaksi, joka ohjaa ihmistä suuntautumaan kunakin hetkenä kohti näitä

ydinarvoja tai varsinaisia arvoja. Kun ihminen elää tällä tavalla todeksi ihmisyyden ihannetta ja siihen kytkeytyviä perimmäisiä arvoja, toteutuu myös hänen elämänsä ja maailmassa olemisensa tarkoitus.

(Blogini perustuu Eero Ojasen Järjen valossa -kirjan herättämiin ajatuksiin.)

Utopia inhimillisistä roboteista

Ihastuin Helsingin Sanomissa 28.11.2016 olleeseen Lauri Tähtisen ja Antti Törmäsen Vieraskynä-kirjoitukseen "Robotit eivät voi vastata kaikkiin kysymyksiimme". He kirjoittavat:

On ainakin kolmenlaisia ongelmia. Joidenkin ratkaisemiseen on jo olemassa kaava. Toisiin on ensin kehitettävä kaava, josta ratkaisu johdetaan. Lisäksi on ongelmia, joihin ei voi luoda kaavaa. Ne ovat liian monimutkaisia ja sisältävät vaikeasti määriteltäviä vuorovaikutussuhteita.

Robotisaatio merkitsee, että ihmistä ei tarvita kaavamaiseen työhön. Niinpä kahdessa ensimmäisessä ongelmatyypissä ihmisen tehtäväksi jää luoda koneäly, joka pystyy ratkaisemaan sekä kaavan että ongelman. Kaavattomien ongelmien ratkaisu jää ihmisen vastuulle.

Näitä ongelmia, joiden ratkaisemiseen ei ole mahdollista luoda kaava, he kuvailevat seuraavasti:

Miksi sodimme, miten yhteiskunnallista eripuraa voi ehkäistä, mikä on kaunista tai millainen talousfilosofia vastaa ihmiskäsitystämme? Nämä ovat kysymyksiä, joihin kaava tai robotti ei vastaa.

Varsinkin kaikki arvoja ja arvottamista sekä elämän mielekkyyttä, omaa merkityksellisyyttä maailmassa ja oman toiminnan tarkoituksellisuutta koskevat kysymykset jäävät roboteille opetettavissa olevien asioiden ulkopuolelle. Jonkin asian tai jonkun ihmisen – oman tai jonkun toisen – toiminnan eettisen hyvyyden arviointi tulee ikuisesti jäämään ihmisen itsensä tehtäväksi. Ja eivätkö juuri tällaiset kysymykset ole kaikkein tärkeimpiä sekä ihmiskunnan että koko maailman tulevaisuuden kannalta. Alkaen kaikkein pienimmistä arkisista teoista joita jatkuvasti teemme ja niiden vaikutusten eettisyyden arvioinnista.

Käytännössä kyse on siitä, että ihmisen tajunta on monitasoinen. Filosofisessa ihmiskäsitysajattelussa puhutaan yleensä kahdesta tasosta, alemmasta psyykkisestä ja korkeammasta henkisestä. Molemmat ovat osa inhimillistä tajuntaa ja ne ovat myös riippuvuussuhteessa toisiinsa ja jatkuvassa vuorovaikutuksessa.

Psyykkinen, josta psykologiassa käytetään nimitystä psyyke, toimii kausaalisten syyseuraussuhteiden mukaisesti. Nämä kausaaliset syyseuraussuhteet noudattavat yleisiä lainalaisuuksia joiden mukaisesti ensimmäinen ilmiö aiheuttaa toisen. Tällöin voidaan olettaa, että joidenkin edeltävien olosuhteiden eli syiden vallitessa siitä seuraa välttämättä jokin määrätty seuraus. Kyse on siis edellä mainitusta kaavamaisuudesta, jonka mukaisesti siis myös tajuntamme alempi psyykkinen taso toimii. Kaikkeen siihen, mitä voimme psyykkisestä tapahtumisestamme tiedostaa, on jo

olemassa kaava, ja kaikkeen siihen, mikä on tiedostamatonta psyykkisessä tapahtumisessamme, voidaan todennäköisesti kehittää jokin kaava. Ja kaikki tämä voidaan siis myös ohjelmoida robottien "tekoälyyn".

Robottien kehittäjät näyttävät yleisesti uskovan, että ihmisen tajunnassa kaikki asiat tapahtuvat vääjäämättä ilman, että tapahtumien kulkuun pystyy millään tavalla vaikuttamaan. Kaikki, mikä tapahtuu, tapahtuu siis välttämättä niin kuin tapahtuu, eikä mikään voisi tapahtua toisin. Olisimme sen mukaisesti täysin vailla minkäänlaista omaa tahtoa, joka on täysin käsittämätön ajatus. Tällaiseen näkemykseen perustuvassa maailmassa jokainen ihmisen tekemä teko olisi väistämätön eikä hän voisi valita mitä hän tekee eri tilanteissa.

Ihminen on kuitenkin arkijärkeenkin perustuvan ymmärryksen mukaisesti perusolemuksestaan olento, jolla on myös *valinnan ja tahdon vapaus*, jonka perusteella hän kykenee riippumattomasti ja vapaasti ottamaan kantaa sisäisiin (biologisiin ja psykologisiin) ja ulkoisiin (sosiologisiin) elämänsä ehtoihin ja edellytyksiin. Ihmisellä on näin ollen aina määrätty vapausaste tai liikkumavara, jonka rajoissa hän voi vapaasti muokata omaa elämänsä kulloinkin tarjolla olevien mahdollisuuksien mukaisesti. Tämä vapaus perustuu ihmisen henkiseen ulottuvuuteen. Koska se on välttämättömästi vapaa tehdessään ratkaisuja ja valintoja, ei sitä voida teknologian kaikkivoipaisuuden nimiin vannovien utooppisista

haavekuvista huolimatta koskaan ohjelmoida millään tavalla.

Ihmisen henkinen tajunnallinen taso on ennen kaikkea arvottava, se kaikkein inhimillisin ihmispersoonassa, jonka avulla ihmisestä voi tulla eettinen subjekti ja vastuullinen persoona. Se edustaa siis ihmisessä sitä, mitä ihminen varsinaisimmillaan on. Ja sitä, mikä tulee erottamaan ihmisen aina roboteista ja muista teknologian mekaanisista aikaansaannoksista.

Viime aikoina on puhuttu paljon palvelu-roboteista, joista kehittyneimpiä kutsutaan jopa ihmiseen viittaavasti humanoideiksi. Niiden yhdeksi ominaisuudeksi on kerrottu, että ne osaavat tunnistaa käyttäjän tunnetiloja. Varmasti osaavatkin, koska ihmisen erilaiset perustuntemuksiin liittyvät tunnevireet, hyvään ja pahaan oloon tai tyytyväisyyteen ja tyytymättömyyteen liittyvät tuntemukset, ovat olemukseltaan psyykkisiä. Joten ne toimivat kausaalisten syyseuraussuhteiden mukaisesti eli siten kaavamaisesti, että ne ovat robottiinkin ohjelmoitavissa. Sen sijaan arvottavat tunteet, kaikkalainen arvojen ymmärtäminen, soveltaminen ja niihin suuntautuminen, tapahtuvat sellaisten olemukseltaan henkisten kykyjen avulla, joista ei voida millään keinoilla luoda mitään kaavaa. Ihmisen vapaa tahto ja tahto suuntautua kohti jotain arvokasta ja tarkoituksellista, eivät ole ohjelmoitavissa.

Kirjaan on koottu 62 Timo Purjon kirjoittamaa ja eri blogeissa aiemmin julkaistua artikkelia. Niissä käsitellään suoraan Viktor Franklin filosofiaa ja käytännön logoterapiaa tai niissä tarkastellaan erilaisia elämänilmiöitä Viktor Franklin elämänfilosofisen ajattelun näkökulmasta. Helppolukuiset artikkelit muodostavat kokonaisuuden, jonka avulla pystyy tutustumaan monipuolisesti logoteorian periaatteisiin ja logoterapeuttiseen ajattelutapaan. Kirjan loppuosan artikkeleissa keskitytään nimenomaisesti siihen, mikä tekee juuri logoterapiasta erityisen ja samalla erittäin ajankohtaisen ihmisten auttamistoiminnan muodon.

Timo Purjo on Viktor Franklin tarkoituskeskeisestä filosofiasta väitellyt filosofian tohtori ja kansainvälisesti akkreditoitu logoterapeutti. Hän on myös logoterapeuttien kouluttaja ja Suomen Viktor Frankl Instituutin puheenjohtaja. Timo Purjo on kirjoittanut ja toimittanut useita Viktor Franklin filosofista teoriaa ja logoterapiaa käsitteleviä kirjoja.

BoD[™]
BOOKS on DEMAND

www.bod.fi